

9. *Istennel a mindennapokban, Református hittan tankönyv 9. osztályos tanulók részére*, Rimaszombat, A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Kulturális és Közművelődési Központja, 2018, ISBN 978-80-89964-03-1

Munkafüzetek

1. Isten tenyerén, Református hittan munkafüzet 1. osztályos tanulók számára, Rimaszombat, A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Kulturális és Közművelődési Központja, 2018, ISBN 978-80-972985-8-6
2. Istennel az úton, Református hittan munkafüzet 2. osztályos tanulók számára, Rimaszombat, A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Kulturális és Közművelődési Központja, 2018, ISBN 978-80-972985-9-3
3. A szabadító Isten szeretetében, Református hittan munkafüzet 3. osztályos tanulók számára, Rimaszombat, A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Kulturális és Közművelődési Központja, 2018, ISBN 978-80-89964-01-7
4. Isten a mi királyunk, Református hittan munkafüzet 4. osztályos tanulók számára, Rimaszombat, A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Kulturális és Közművelődési Központja, 2018, ISBN 978-80-89964-02-4

Internetes hivatkozások

1. Tanári segédletek, <http://rpi.reformatus.hu/content/%C3%A1ltal%C3%A1nos-iskola>
2. Online digitális feladatbank, <http://rpi.reformatus.hu/digit%C3%A1lis-feladatbank>

Kovács Ábrahám:

A koreai keresztyénség vallási és kulturális kontextusa, a protestantizmus, nacionalizmus és az inkulturáció a Hajnalpír országában

Bevezető gondolatok

A rendszerváltozás után Magyarország számos területen kapcsolatba lépett Ázsia egyik legdinamikusabban fejlődő országával. Az elsőként alakultak ki nem csak diplomáciai, hanem egyházi kapcsolatok Dél-Koreával. A magyar református teológusok, lelkészek és gyülekezeti tagok számára a dél-koreai protestantizmus jelensége több szempontból is rendkívül jelentős. A nagyhatalmak szorításában élő ország az egyetlen ázsiai ország, ahol a keresztyénség a társadalom legjobban elterjedt vallása. A szöuli Byung Yoon Chung professzor egyik kálvinizmusról szóló tanulmányában rámutat, hogy a koreai statisztikai hivatal szerint a protestánsok és katolikusok százalékos aránya nagyobb, mint a buddhistáké. A 2005-ös adatok szerint a teljes lakosságra vetítve a keresztyének aránya 29,2 % volt. Ebből a protestánsok 18,2 százalékot értek el, a katolikusok pedig 10,9 százalékot. A kettő együtt többet tett ki, mint a buddhisták aránya, amely csak 22,8 százalék volt.

Chung kiemeli, hogy a protestánsok többen vannak, mint a katolikusok és arra is rámutat, hogy a protestánsok körén belül legerősebb a presbiteriánusok, azaz a „kálvinisták” aránya.¹ Ez olyan mértékben magas százalékos arányt jelent, hogy a protestáns templomok nagy többségére rá lehetne írni „református”. Végül egy roppant érdekes összehasonlítást is tesz a buddhizmussal kapcsolatban. A magukat reformátusnak valló koreai emberek szinte száz százalékban

¹ Byung Yoon Chung, “A Reflection on the Growth and Decline of the Korean Protestant Church”, *International Review of Mission*, 103.2. (2014), 320. Megköszönöm Chung professzor úrnak, barátomnak hogy évekkkel ezelőtt a Hun-Han Teológiai Fórumon erre a tanulmányra felhívta a figyelmemet és bátorított arra, hogy a történelmi kutatók útján induljunk el közösen.

ott vannak a gyülekezeteik életében, míg a buddhisták nagytöbbsége csak névlegesen gyakorolja a hitét. Ezzel számunkra is tükröt tart a koreai reformátusság, hiszen a Magyarországon magukat reformátusnak valló emberek nem több mint 10 százaléka egyházfenntartó, és abból is csak igen kevesen járnak vasárnapról vasárnapra templomba. Az az egyházi friss élet, amely a koreai protestantizmusra jellemző az angolszász (amerikai, skót és angol) nagyrészt, de nem kizárólagosan ébredési indíttatású tizenkilencedik századi missziók lendületéből táplálkozik.

A koreai protestantizmus jelensége egyedülálló Ázsiában. Ai Ju Hong megemlíti, hogy jelentős keresztyén közösségek élnek Kínában, Szingapúrban és hozzá tehetjük más ázsiai országokban is, mint például Indonéziában, de szerepük nem összehasonlítható Koreához. Az is kevésbé ismert, hogy az első nagy protestáns gyülekezetek Kínában épp az ott élő mintegy kétmillió főt számláló koreai kisebbség körében fejlődtek ki. Itt a skót misszionáriusok is komoly szerepet játszottak.

A 19. század folyamán a Koreai-félszigetről bevándorolt lakosok voltak az első keresztyének a mai Janbian Koreai Nemzetiségi Autonóm Járásban. Nem meglepő hogy ők képviselik ma is a protestáns többséget Kína Csilin tartományában.² Közismert hogy a keresztyénség igen szűk állami keretek közé szorult Kínában a kommunizmus uralomra jutása után. Ezzel szemben Dél-Koreában a lakosság többsége, ha annak vallási hovatartozását nézzük, keresztyén. A kelet-ázsiai demokráciában a keresztyének hivatalosan is szabadon gyakorolhatják vallásukat nem úgy, mint Észak-Koreában. Egyes adatok szerint a világ legnagyobb presbiteriánus gyülekezete ma nem Genfben, nem is Kaliforniában, hanem Szöulban található.³

² Juhong Ai, „Belief, Ethnicity, and State: Christianity of Koreans in Northeastern China and Their Ethnic and National Identities”. In: Joel A. Carpenter and Kevin R. den Dulk (ed.): *Christianity in Chinese Public Life: Religion, Society, and the Rule of Law* (New York: Palgrave Macmillan, 2014), 29-45.

³ Samuel Hugh Moffet, „Has Christianity failed in Asia?”. *The Princeton Seminary Bulletin*, 26. 2, (2005), 199-212.

A társadalmi és vallási kontextus a keresztyénség megjelenése előtt
Korea történelmét hosszú időn át a sámánizmus, buddhizmus és a konfucianizmus együttélése formálta. Daniel Adams találóan jegyzi meg, hogy mind a három irányzat kihívást jelentett a keresztyénség számára, és mindhárom hatott is a keresztyénségre, időnként aggasztó módokon is.⁴ Ettől még fontosabb azt is kiemelni, hogy a keresztyén teológiai gondolkodás a fejlődése során állandó kapcsolatban állt ezzel a három hagyománnyal, következésképp nem értelmezhető ezek nélkül. Igazán jól megérthető a koreai vallásos lélek a következőkből: A koreaiak „a sámánizmusnak köszönhetik alapvető vallási öntudatukat, amelyet a természet iránti mély tisztelet, illetve a szellemvilágba vetett erős hit jellemez. A buddhizmus javára írható a koreaiak klasszikus kultúrája, beleértve az építészetet, a zenét, a táncot és a képzőművészeteket. A konfucianizmus, valamint későbbi formája, a neo-konfucianizmus pedig a koreai társadalmi szerkezet, családi élet és jogrendszer alapjaiért felelős.” A sámán által végzett rituálé központi eleme az emberi érzelm erőteljes megjelenítése, mivel „az érzelm erőteljes kimutatása erőteljes emberségre utal”.⁵ Hahm Pyong-Choon ezt a következőképpen magyarázza: „A közmondás, miszerint »a sérelmet elszenvető nő gyötrő bánata nyári fagyot képes előidézni« arra a határozott hitre utal, hogy ha valaki elég kétségbeesetten vágyik valamire, akkor az erőteljes érzelmek pusztá ereje képes azt megvalósítani”.⁶ Aki szemtanúja volt már annak, milyen érzelmi intenzitással imádkoznak a koreai keresztyének, az tudhatja, hogy a keresztyének is osztják ezt a hitet. Sőt, a sámánizmus számos hatása fellelhető a koreai keresztyénségben. Ilyenek például az egész éjszakán át tartó imaalkalmak, a hegyekben kialakított imaházak, az ördögűzés gyakori alkalmazása, a testi egészségre és anyagi áldásokra fektetett hangsúly, illetve a buzgó imádkozás folyta-

⁴ Daniel J. Adams, *Korean Theology in Historical Perspective* (Delhi: ISPCK, 2012), x, 1, 165 kk.

⁵ Hahm Pyong-Choon: „Shamanism and the Korean World-View”, in *Shamanism: The Spirit World of Korea*, szerk. Yu Chai-Shin & R. Guisso (Berkeley, CA: Asian Humanities Press, 1988), 69.

⁶ Ibid.

tása egészen addig, amíg az illető rendkívül intenzív érzelmi állapotba vagy ekstázisba nem kerül. Az efféle gyakorlatok egyik kritikusa „sámánizáló keresztyénségnek”⁷ nevezi ezt a jelenséget. Azonban nem mindenki ilyen kritikus, sőt egyesek, például Cho Yonggi szerint az ilyen gyakorlatok csupán hozzáigazítják a keresztyén hitet az őshonos koreai kultúrához.⁸

A buddhizmus a kezdetektől fogva beépítette saját vallásába a sámánizmus elemeit, és az első buddhista templomokat gyakran olyan helyeken emelték a hegyekben, ahol akkor már álltak sámán szentélyek. Ezek a szentélyek három sámánizmus világában fellelhető szellemnek – a hegy szelleme; Toksong, a magányos szellem; és a Göncölszékér hét csillagának szelleme – adtak otthont. A sámánizmust nem tekintették összeférhetetlennek a buddhizmussal, és az idő előre haladtával szinte valamennyi buddhista templom területén kialakítottak egy-egy sámán szentélyt. A sámánizmus ilyen mértékű elfogadása kétségtelenül hozzájárult ahhoz, hogy a buddhizmus ilyen gyorsan el tudott terjedni egész Koreában. A buddhizmus vált mind a Korjo, mind a Silla korszak hivatalos állami ideológiájává, és hatása markánsabbá vált a koreai kulturális életben. Ebben az időszakban folyamatosan utaztak koreai szerzetesek Kínába, hogy a nagy mesterektől tanulhassanak. Mivel a buddhizmus királyi támogatást élvezett, virágkorukat élték a művészetek, és komoly fejlődés következett be a szobrászat, az építészet, a zene és tánc, a festészet, illetve a költé-

⁷ Son Bong-Ho: „Some Dangers of Rapid Growth”, in Korean Church Growth Explosion, szerk. Bong Rin Ro & Marlin Nelson (Szöul: World of Life Press/Tajcsung, Tajvan: Asia Theological Association, 1983), 337-339.

⁸ Számos tanulmány született már a sámánizmus és a keresztyénség kapcsolatáról, köztük az alábbiak: Youngsook Kim Harvey: „The Korean Shaman and the Deaconess: Sisters in Different Guises”, in Religion and Ritual in Korean Society, szerk. Laurel Kendall & Griffin Dix (Berkeley: Institute of East Asian Studies, University of California, 1987), 149-170; Sun Soon-Hwa: „Women, Religion, and Power: A Comparative Study of Shamans and Women Ministers”. PhD disszertáció, Drew University, 1991; valamint Jang Nam-Hyuck: Shamanism in Korean Christianity (Szöul és Edison, NJ: Jimoondang, 2004). A sámánizmus és a keresztyénség közötti konfliktusról szóló fikatív, de élethű leírásért lásd Kim Tongni regényét: Ulhwa the Shaman, angolra ford. Ahm Jung-Hyo (New York: Larchwood Publications, 1978).

zet területén. Könyveket adtak ki a szútrák értelmezéséről, valamint ekkor jelent meg a híres buddhista szöveggyűjtemény, a *Tripitaka Koreana* is, 81.258 fatáblára faragva. Valódi aranykor volt ez Koreában, amely során kialakult Korea klasszikus kultúrája.⁹ A buddhizmus kulturális hatása olyannyira áthatott mindent, hogy még a tea-fogyasztás, sőt a teacserjék ültetése és művelése is a Kínát megjárta koreai szerzeteseknek köszönhető.¹⁰

Ennek köszönhetően a buddhizmus és a keresztyénség – különösen a protestáns keresztyénség – viszonya a legjobb esetben is csupán udvarias, a legrosszabb esetben viszont egyenesen ellenséges. Egyes konzervatív protestánsok minden alkalmat megragadnak, hogy szembeszálljanak a buddhizmussal, és azért imádkoznak, hogy a buddhista templomok „porrá zúzassanak”, továbbá hangosan tiltakoznak az ellen, hogy a kormány támogatja a „temple stay” programot. A konzervatív protestánsokat már azzal is megvádolták, hogy buddhista templomokat gyűjtöttak fel, illetve Buddha-szobrokat gyaláztak meg, habár legtöbbször nem sikerült konkrét bizonyítékokat felmutatniuk. A buddhisták részéről olyan vádak is érkeztek, hogy a koreai protestáns kormányhivatalnokok előnyben részesítik a keresztyéneket a kormányzati kinevezések során, és nem kezelik egyenrangúként a buddhista intézményeket. Habár az ilyen vádak részben pusztán retorikai fogások, amelyek minden alapot nélkülöznek, az tény, hogy a közszolgálati média nem mindig a legjobb színben tünteti fel a buddhizmust és a protestáns keresztyénséget. Szerencsére a valóságban a buddhisták és a protestáns keresztyének többsége baráti viszonyt ápol egymással, és a legtöbb buddhista szerzetes és protestáns lelkipásztor jóindulatú ember.

A konfucianizmus rendszerezését Csu Hszi (1130-1200) kínai filozófus végezte el. Az ő gondolatvilágából és az abból kialakuló moz-

⁹ E kulturális fejlődés történetéről lásd Korean Buddhist Research Institute, szerk.: Buddhist Thought in Korea (Szöul: Dongguk University Press, 1993).

¹⁰ Taizé-Anthony testvér & Hong Kyeong-Hee: The Korean Way of Tea: An Introductory Guide (Szöul: Seoul Selection, 2007), valamint Hanjae Yi Mok & Nagytiszteletű Cho-ui: Korean Tea Classics, angolra ford. Taizé-Anthony testvér, Hong Kyeong-Hee & Steven D. Owyong (Szöul: Seoul Selection, 2010).

galom nyomán jött létre a neo-konfucianizmus irányzata, és a konfucianizmus e formája vált nagyhatásúvá Koreában. 1392-ben I Szonggje tábornok lett a Csoszon-dinasztia (1392-1910) első királya, és az őt hatalomra segítő Csong Tojon maga köré gyűjtött egy sor konfuciánus hivatalnokot azzal a céllal, hogy a buddhista Korjo-dinasztia után megteremtsék a neo-konfuciánus Csoszon-dinasztiát. Michael C. Kalton szavaival ez „volt a történelem egyetlen neo-konfuciánus forradalma... Csong és társai most, hogy hatalomra kerültek, hozzáláttak ahhoz az óriási feladathoz, hogy konfuciánussá tegyenek egy nem konfuciánus társadalmat”.¹¹ Ennek megvalósítása közel egy évszázadig tartott, de végül Korea vált a világtörténelem legkonfuciánusabb társadalmává.

A koreai társadalom neo-konfuciánus fordulata négy fő módon zajlott. Először is megerősítették a konfuciánus akadémiákból álló oktatás rendszerét. Másodszor, a királyi család tanítását neo-konfuciánus tanítókra bízta. Harmadszor, változásokat eszközöltek a társadalom szerkezetében oly módon, hogy előtérbe kerüljön az apai ági leszármazotti rendszer, különös hangsúlyt fektetve a legidősebb fiúgyermekre, emellett gyengítették a nők szerepét, az ősök tiszteletét pedig nemzeti kultusszá tették.¹² Negyedszer, igyekeztek elnyomni a vallást, konkrétan a buddhizmust. A városokban templomokat zártak be, a nagy templomoknak és kolostoroknak otthont adó földbirtokokat elkobozták, buddhista ábrázolásokat gyaláztak meg, és komoly erőfeszítéseket tettek arra, hogy kitöröljék a buddhizmus hatásait a koreai társadalomból. A tizenhatodik század közepére a neo-konfuciánus állam tartotta kézben a társadalom szinte valamennyi színterét, beleértve a társadalmi, politikai, gazdasági és vallási életet. Nem meglepő tehát, hogy a konfucianizmus hatása ennyire mélyreható a koreai társadalomban.

¹¹ Michael C. Kalto, „Introduction”, *To Become a Sage: The Ten Diagrams on Sage Learning* by Yi T'oegye, ford. és szerk., jegyzetekkel ellátta Michael C. Kalton (New York: Columbia University Press, 1988), 7-8.

¹² Martina Deuchler, *The Confucian Transformation of Korea*, 231-285.

A keresztyénség megjelenése Koreában

Dél-Korea is, mint a kora újkori Magyarország a nagyhatalmak árnyékában élt. Vallási és kulturális élete visszatükrözi a külföldi hatásokat. Mint nálunk, ott is minden évtizedekkel később érezte hatását, ahogy ezt látni fogjuk a következőkben. Számos tanulmány szerzője kiemeli, hogy a koreai keresztyénség, és így a katolikus teológia története nem Koreában, hanem Kínában kezdődött, Matteo Ricci (1552-1610) jezsuita misszionárius, majd az őt követő jezsuiták munkásságával.

1603 és 1783 között 167 koreai követ utazott Kínába különböző diplomáciai megbízatásokkal. Ezek a követek több tucat (szám szerint harminchét) könyvvel tértek vissza Koreába, amelyek témái között a nyugati tudományok, a földrajz és a vallás is megtalálhatók voltak.¹³ Az egyik ilyen követ, Lee Su-Kwang – más néven Chi-Pong (1563-1628) – 1590-ben, 1593-ban és 1611-ben is járt Pekingben. Kínai tartózkodása során elolvasta Ricci könyvét, és Koreában is ismertté tette *Jibong yuseol* című húszkötetes enciklopédiáján keresztül, amely bevezetés volt Kína, Japán, Vietnám, Thaiföld és a Nyugat világába.¹⁴ Ez az első dokumentált eset, hogy egy nyugati könyv eljutott Koreába, és *Az Ég Urának igaz jelentése* hamar felkeltette a neo-konfuciánus tudósok érdeklődését. Láthatjuk, hogy Koreába a keresztyénség a katolicizmuson keresztül érkezett meg, elsősorban a jezsuita misszionáriusoknak köszönhetően, s egészen 1884-ig üldözték azt. A vallásszabadság adta meg a lehetőséget arra, hogy megjelenjen a protestantizmus is a félszigeten. Leginkább a nép között terjedt el, s a gyarmatosítókra nem volt hatással.¹⁵

A katolicizmus és a neo-konfucianizmus találkozásából két jelentős mozgalom nőtt ki. Az első az ún. Silhak vagy a „gyakorlati tudomány” iskolája, amelyet neo-konfuciánus tudósok egy csoportja a koreai társadalom megreformálásának céljával hozott létre. Ezt úgy

¹³ Jai-Keun Choi, *Early Catholicism in Korea* (Szöul: Handl Publishing House, 2005), 27.

¹⁴ Ibid., 27. Lásd még John S. Bowman: *Columbia Chronologies of Asian History and Culture* (New York: Columbia University Press, 2000), 212.

¹⁵ Revet-Mitrani I.

kívánták elérni, hogy bizonyos nyugati eszméket átemeltek a saját rendszerükbe a filozófia, a vallás és a természettudomány területén.

A második mozgalom a Kanghakhoe tudományos szemináriumokhoz kötődik, amelyeket 1779-ben indított el egy, a Silhak mozgalmon belüli kisebb csoport, akik megpróbálták egyesíteni a neo-konfucianizmus eszméit, a kínai konfuciánus tudós Wang Yang-Ming idealista filozófiáját, valamint a katolicizmus tanításait.¹⁶ A csoport egy buddhista templomban és az ahhoz tartozó remetelakban tartotta gyűléseit. A tagok közül sokan egyazon családhoz tartoztak, többek között három fivér: Chung Yak-Chon (1754-1816), Chung Yak-Yong (1762-1836) – ismertebb nevén Ta-san –, valamint Chung Yak-Jong (1760-1861), aki később mártírhálált halt.

A katolicizmus csak a 18. század vége felé, a Csoszon dinasztia alatt kezdett elterjedni, de nem mondhatjuk azt, hogy széles népréteget ért el.¹⁷ Ez, az igazán misszionnak sem nevezhető, inkább intellektuális keresésnek tekinthető érintkezés Nyugat keresztyénységével nagyon hamar el lett fojtva. E mögött a kínai rítus vita állt. Liam Matthew Brockey a következőket írja a kínai rítusvitáról: „A hatáskörökkel kapcsolatos csatározás gyújtópontja a kínai rítusok ügye volt. Az e gyakorlatok megítélése kapcsán felmerülő teológiai vitákat fegyverként használták a missziói egyház feletti hatalom megszerzésére... XII. Ince pápa az 1690-es években teológus bizottságot állított fel, hogy megvitassák az ügyet... Kínában az apostoli helynökök a domonkosok és néhány francia jezsuita oldalára álltak, akik elítélték a rítusokat, babonának minősítették őket, és követelték, hogy az érsekség embereit marasztalják el bálványimádásért. A ferenceseket megosztotta az ügy, és néhányuk a jezsuita állásponttal azonosult, habár ezt nem hangoztatták túl feltűnően. A Hitterjesztési Kongregáció bíborosai is beszálltak a vitába, és megerősítették a sorbonne-i teológusok által 1700-ban hozott döntést, amelyben megtiltották a

¹⁶ The Research Foundation of Korean Church History: Inside the Catholic Church of Korea, angolra ford. Patrick McMullan (Szöul: Research Foundation of Korean Church History, 2010), 16-17.

¹⁷ Michael J. Seth, A History of Korea: From Antiquity to the Present, (Langham: Rowman, 2011), 229.

rítusok gyakorlását. Hét év mérlegelés után a római inkvizíció is negatív ítéletet hozott. Ennyi elítélő határozat után XI. Kelemen pápa 1704. november 20-án tett pontot az ügy végére, amikor kiadott egy apostoli levelet, amelyben megtiltotta a jezsuita gyakorlatok egy részét, beleértve a rítusok megtűrését, és a *Jing Tian* táblák templomi kihelyezését.¹⁸ A kínai rítusvita (1742), a katolicizmus gyökeret nem eresztett volna miatt is, akkoriban nem érintette közvetlenül Koreát. Ahogy utaltam is a szellemi mozgalmak időben való csúszásának jelenségére a koreai katolikusok csak jóval később – valamikor 1790 novembere és 1791 januárja között – értesültek az ős-rítusokkal kapcsolatos pápai tiltásról.

Nem meglepő, hogy a már korábban is katolikus és Nyugat ellenes körök elleneztek a koreai Silhak iskola létét, illetve a nyugati könyvek tanulmányozását. A koreai társadalomban már régóta gondokat okozott a különböző szellemi mozgalmak közötti viszálykodás. Ez alól a késő Csoszon időszak sem volt kivétel. Voltak olyanok – például a konzervatív Hong Nak-An, aki minden nyugati hatást ellenzett –, akik megkörnyékezték a királyi családot, és a katolikus eszmék elutasítására biztatták őket. Hong befolyása olyan erősnek bizonyult, hogy a királyi udvar és a felsőbb rétegek számos tagja a katolikusok ellen fordult, és végül hivatalos kormányhatározatban tiltották be a nyugati könyvek olvasását. Akik ilyen könyvet tartottak otthon, kötelesek voltak elégetni vagy a folyóba dobni.

Hong kétségtelenül tisztában volt azzal, hogy Kínában megtiltották a katolikusoknak az ős-rítusok gyakorlását. Ezért a következőket írta a királynak: „Ez a kegyetlen doktrína azt tanítja, hogy nincs szülő, nincs Király, megrontva a magasztos erkölcsöt és rendet. E gonosz hatás gyors ütemben terjed, és fanatizmust idéz elő a tudatlanok körében. Királyi fenség! Ön tudatában van e nyomorúságos helyzetnek, és jól látja, hogyan válnak kutyákká az emberek. Ez nem mehet így tovább”.¹⁹

¹⁸ Ibid., 185. Lásd még David Mungello, szerk.: The Chinese Rites Controversy: Its History and Meaning (Nettetal: Stoyler Verlag, 1994).

¹⁹ Hong Nak-An 1781-ben, idézi Min Kyoung-Bae: A History of Christian Churches in Korea, 39.

A kínai rítus vita pápai döntését hallva egyértelművé vált, hogy nincs más választásuk, mint követni a hivatalos egyházi tanítást. A buzgó katolikus hívők elégették, vagy elásták ős-tábláikat, és semmilyen módon nem voltak hajlandók részt venni az ős-rítusokban. Ez persze nyílt sértés volt az őstisztelő koreai állami kultusz számára. Sőt, mi több, ez hallgatólagosan az állam hatalmának megkérdőjelezése is volt. Hong Nak-An beigazolódni látta álláspontját a katolikusok viselkedése miatt, és ezzel megkezdődött a katolikusok hivatalos elnyomása és üldözése. Négy nagy hullámban zajlott a katolikusok üldöztetése – 1801-ben, 1839-ben, 1846-ban és 1866-ban²⁰ –, emellett 1815-ben és 1827-ben is volt két kisebb vallásüldözés. Ugyan 1866-ban hivatalosan véget ért a vallásüldözés, egészen 1908-ig előfordultak elszigetelt esetek, amelyek során erőszak érte a katolikusokat.²¹

A protestáns keresztyénség éppen száz évvel a katolikus egyház 1784-es megalapítása után érkezett meg Koreába. Az első protestáns, aki tartósan Koreában élt, egy So Sang-Yun nevű gyógynövényárú volt. A skót misszió, úgy, mint Magyarországon is a koreai nép lelki ébredését, Krisztushoz vezetését tűzte ki maga elé célként. So az Új-szövetség számos példányát magával vitte Koreába, amelyeket Mandzsúriában tartózkodó skót misszionáriusok fordítottak le. Ő és néhány társa alapította meg az első protestáns gyülekezetet a Hvangve tartománybeli Sorae faluban, a mai Észak-Korea területén 1884-ben.

Azonban az első misszionárius egy amerikai presbiteriánus orvos, Horace Allen volt, akit az amerikai külképviselethez vezényeltek Szöulban. Feladata az volt, hogy a nemzetközi diplomaták orvosi kezelését végezze. A történet, amely kaput nyitott a koreai keresztyénség számára szinte a kor romantikus világához és képzetéhez igazodik, de történelmi igazsághoz markánsan hozzá tartozik úgy, mint

²⁰ A vallásüldözésekről részletesen ír Joseph Chang-mun Kim & John Tae-sun Chung, ed. *Catholic Korea: Yesterday and Today* (Szöul: Catholic Korea Publishing Co., 1964), 48-316, lásd még: Choi Jai-Keun: *Early Catholicism in Korea*. Fontos megjegyeznünk, hogy az évszámokban és a koreai nevek átírásában az egyes szerzők időnként némileg eltérnek egymástól.

²¹ The Research Foundation of Korean Church History, *Inside the Catholic Church of Korea*, 201-203.

Mária Dorottya főhercegnő magyar református ébredésben játszott közvetett szerepe. Az ébredés története, a protestáns evangéliumi keresztyénség elterjedése (nálunk megerősödése) pedig ott is, hozzánk hasonlóan az arisztokrácia első embere és az odaérkező evangélikál misszionáriusok közt indul el. Amikor egy puccskísérlet során megsérült az egyik koreai herceg, és a hagyományos orvoslás kudarcot vallott, Dr. Allent hívták segítségül. Miután a herceg felépült, a király hálája jeléül engedélyt adott az orvosnak, hogy klinikát nyisson. Ez az esemény sorsdöntő volt a protestantizmus koreai elterjedésében. A következő két misszionárius is az amerikai evangélikalizmus eltérő irányzataihoz tartozott.

Horace Underwod, presbiteriánus misszionárius a később magyar református szellemi központtá is váló New Brunswick Theological Seminary hallgatója volt. Vele együtt érkezett az országba Henry Appenzeller, metodista misszionárius. Ők hozták létre az első gyülekezeteket, iskolákat alapítottak, klinikákat és kórházakat működtettek, és számos szociális jóléti programban részt vettek.²² Ez a két misszionárius volt az, akik az 1880-as évektől kezdődően kiépítették az egyházak struktúráit a gyülekezeti élet bázisait jelentő orvosi és oktatási intézményrendszert Koreában.²³ Korea, Magyarországhoz hasonlóan, 19. és 20. századi történelme során megdöbbentően nehéz időszakot élt át. Vallási és társadalomtörténete nagyon sok olyan momentumot mutat, amely párhuzamba állítható a magyar történelem eseményeivel, sőt a protestantizmus eseményeivel. Csong Bjongdzsun öt szakaszra osztja az 1848 óta eltelt történelmi korszakot: ennek elején az 1909-ig terjedő alapítási időszak áll, melynek legfontosabb törekvései az emancipáció, a modern értékek, a keresztyén erkölcsi élet megszilárdítása, az újjászületés élményének megtapasztalása, Biblia tanulmányok és az imádkozás szokásának elterjesztése voltak.

²² Adams, *Korean Theology in Historical Perspective*, 45, 78.

²³ James Huntley Grayson, „A Quarter-Millennium of Christianity in Korea”. In: Robert E. Buswell Jr. and Timothy S. Lee (Szerk): *Christianity in Korea*. 8Honolulu, University of Hawai Press, 2006), 7-29.

Mint korábban említettük Chung szerint Korea történelmét hosszú időn át a sámánizmus, a buddhizmus és a konfucianizmus határozta meg.²⁴ Számos szerző felhívta arra figyelmet, hogy minden keresztény hívő kegyetlen üldözésnek volt kitéve a 19. század első felében. Egyes adatok szerint közülük megközelítőleg tízezren haltak mártírhálált. John Mott és Samuel Moffett, hogy 1910-ben, az Edinburghban tartott nemzetközi missziói konferencián már arról beszéltek, hogy a „Hajnal pír országa”, azaz Korea az egyik olyan ország, ahol a keresztyénség a leggyorsabban terjed.²⁵

A 20. század elején már kétszázéves keresztyén tábor mindössze negyedszázados valódi hitéleti és felekezeti múltra tekinthetett vissza, s ennek számtalan oka között talán a legfontosabb, hogy nem gyarmatosító, imperialista szándékkal érkezett az országba, sokkal inkább olyan modern értékek hordozójaként, mint az emberi jogokon alapuló szólásszabadság, szabad választások, szekularizáció, emancipáció. Az angolszász, elsősorban amerikai, különösen a protestáns etika komolyan elkezdte befolyásolni a tradicionális konfucianizmus. A protestantizmus még inkább a kálvinizmus presbiteriánus alapokról kiinduló demokratikus társadalomszemlélete gyors – talán túlzottan is gyors – átalakulást indított el a nagyon is tekintélytisztelő koreai társadalomban.²⁶ Egyes szerzők szerint Korea vallásos élete ellaposodott a 19. század második felére, de rögzült irodalmi vallás sem létezett. Ennek is köszönhető a protestantizmus sikere.²⁷ A kálvinista gyökerű református egyházak, amelyeket ott az amerikai hatás miatt presbiteriánus egyházaknak neveznek folyamatosan erősödött 1919-ig. A protestáns „vallás”, misszionárius vallás lett a nép közt, és onnan már 1908-ban Japánba, s egy évvel később

²⁴ Byung Yoon Chung, „A Reflection on the Growth and Decline of the Korean Protestant Church”. *International Review of Mission*, 103.2., (2014), 319-333.

²⁵ Eun Soo Kim: „The Edinburgh Conference and the Korean Church” in in *Korean Church, God's Mission, Global Christianity* ed. by Wonsuk Ma and Kyo Seong Ahn (Oxford: Regnum Books International, 2015), 7-19.

²⁶ Roy E. Shearer, „The Evangelistic Missionary's Role in Church Growth in Korea”. *The International Review of Mission*, 54.10 (1965), 462-470.

²⁷ Ellen C. Parson, *Fifteen Years in Korean Mission*, (New York, The Willet Press, 1927), 8-9.

pedig, 1909-ben Oroszország Szibériái részébe is eljutottak a lelkes keresztyének Koreából.²⁸ Mint utaltam rá, a skót missziókhöz hasonlóan az első misszionáriusok orvsként és tanárként érkeztek Koreába, ezzel képesek voltak megkerülni, megtörni és megnyitni a társadalmi életet irányító a konfuciánus tudósok a nyugati kultúrával szembe tanúsított ellenállását. A Nyugati világ adta előnyök a keresztyénség elterjedését tették lehetővé, mert a modern technológia, s a hiányzó egészségügy nagyon népszerűvé tette a misszionáriusokat Koreában.²⁹

A 19. század végén egyre agresszívebben fellépő Japán, s az egyre kevésbé ellenálló Korea viszonya politikai bizonytalanságot szült, a hagyományos konfuciánus eszmék és a buddhizmus hitelét is megrendítette, ám a protestáns egyházak szerepének növekedésében legalább ilyen fontos volt az első pillanattól tudatosan a körülményekhez igazodó missziós politika szerepe is. Henry Venn az önfenntartó, önkormányzó és önmagát hirdető bennszülött gyülekezetet ideálját hirdette, hogy a nyugati gyarmati függést ezzel csökkenteni tudja a kialakuló keresztyénség.³⁰ Azonban ahogy Sung Deuk Oak kimutatta nem a mérsékelt anglikán Venn módszerei, hanem John Henry Nevius gondolatai terjedtek el a koreai keresztyénségben.³¹ Nevius, kínai presbiteriánus misszionárius két hétre Koreába érkezett 1890-ben, s az ott munkájukat éppen csak megkezdő hét fiatal hittérítőnek kifejtette legfontosabb missziói módszertani elgondolásait. A legfontosabb mindezek között az önrendelkező, önmagukat fenntartó és propagáló, ugyanakkor koreai nyelvet használó gyülekezetek létrehozása volt. Az újonnan szerveződő gyülekezetek a hívőket egyúttal arra is kérték, hogy a szomszédjaikat megtérítsék. Gyakorlatilag az,

²⁸ Samuel Hugh Moffet, *The Christians of Korea*, (New York: Friendship Press, 1962). 56.

²⁹ Homer B. Hulbert, *The History of Korea* (London, Routledge, 2014), 25-26.

³⁰ Wilbert R. Shenk, „Henry Venn's legacy”. *Occasional Bulletin of Missionary Research*. 1 (2): (1977), 16-19.

³¹ Sung-deuk Oak, „Presbyterian Mission Methods and Policies in Korea 1876-1910” in *Korean Church, God's Mission, Global Christianity* ed. by Wonsuk Ma and Kyo Seong Ahn (Oxford: Regnum Books International, 2015), 41.

amit a koreaiak történetírásukban Nevius módszernek neveznek, megegyezik Henry Venn elképzeléseivel. A Nevius módszer vagy politika kis kézikönyvek formájában igen népszerűvé vált, s ugyancsak hozzájárult a keresztyénség dél-koreai sikeréhez.³²

Inkulturáció: hajnali ima, hittérítés, anyagi javak, és a társadalmi problémákra adott megoldásokra tette kísérletek

Azonban nagyon lényeges kiemelni a skót hatást. John Ross skót misszionárius hatása magyarázatot adhat arra, hogy miért is volt toleráns a protestáns keresztyénség a bennszülött kultúra iránt és fogadta el a helyiek vallásosságát. Oak felhívta arra a figyelmet, hogy Ross a Nevius-féle módszert ötvözte saját skót missziói felfogásával. Ennek lényege abban állt, hogy a skót felvilágosodás missziói elméletét összehangolta a helyi gyülekezet központúság és az egyén-üdvösség-elsőbbiség gondolatával.³³

Bár a protestáns keresztyénség terjedése a századforduló évről évre látványos eredményeket hozott, a növekedés és változás mégsem volt egyenletes. Hiába voltak a szigorú erkölcsi szabályoknak gyökerei Koreában, a 20. század eleji Phenjan züllött város volt, az alkohol és a kiszengék³⁴ világa. A missziói munka a társadalom legszegényebb részeit komoly eredménnyel érte el, hiszen ők a számkivetettek közé tartoztak az igencsak hierarchikus konfuciánus társadalomban. A leglátványosabb fordulat 1907-ben következett be, amikor a lelkesek, „Bible-Women”, azaz a női bibliaárus és laikus missziói munkások odaadó munkája és alkalmazkodóképessége gyümölcsként csupán abban az évben ötvenezren tértek meg. Noha az értelmiség patriotizmusa is közeledett a keresztyénséghez, szükséges volt a koreai vallási és kulturális tradíciókhoz való alkalmazkodásra is: a párhuzamos imádságok, hajnali találkozók és éjszakai imádkozások legalább annyira fontosakká váltak, mint a rizs áldozat, s a parasztok

³² In-Soo Kim, „A Brief History of Mission in the Presbyterian Church of Korea”. In: Daniel J. Adams (Szerk): *From East to West: Essays in Honour of Donald G. Bloesch* (Lanham, University Press of America, 1997), 83-93.

³³ Oak, *Presbyterian Mission Methods*, 42 kk.

³⁴ Lényegében koreai gésa.

egész napos hittérítő tevékenysége vagy a heti bibliaóra. A Ross-féle módszer Nevius gondolataival ötvöződve kezdett mélyen behatolni a koreai társadalom szövetébe, s ezzel egy olyan folyamatot indított el, amely révén Korea Ázsia legjelentősebb keresztyénségét mondhatja magáénak. A keresztyénség relatíve gyors terjedése természetesen szorosan összefonódott azzal a ténnyel, hogy a missziói munka anyagi biztonságot, menedéket is jelentett a szegény gazdáknak; a közösség biztonságot nyújtott testnek és léleknek egyaránt.³⁵ Sőt, az egészségügyi téren végzett kórházi, orvosi misszió sikerei sok koreai embert nyertek meg a keresztyén vallásnak és kultúrának. Az egyház iránti anyagi felelősségérzet kialakulása is ennek a korai időszaknak az eredménye.

A misszionáriusok vezetése alatt a koreai protestáns gyülekezetek számos erőfeszítést tettek, hogy megerősítsék a hívők közel 200%-kal, illetve a hitoktatásban résztvevők több mint 300%-kal megnövekedett közösségét. 1907-ben a Koreai Presbiteriánus Egyház teljesen függetlenné vált. A metodista missziói munka szintén továbbfejlődött. 1911-ben megjelent a Biblia teljes szövegének koreai fordítása. Ez a nemzeti nyelv megerősödéséhez is hozzájárult. 1907 és 1910 között folyamatos és stabil egyháznövekedés volt tapasztalható. Misszionáriusok utaztak Jedzsu szigetére, valamint Mandzsúria, Japán, Hawaii, Mexikó és Vlagyivosztk koreai közösségeibe, illetve a kínai Santung tartomány kínai közösségebe is. A különböző missziói szervezetek ún. udvariassági megállapodásokat kötöttek egymással, amelyek értelmében mindegyikük más-más országrészbe küldött misszionáriusokat, így kerülve el a felesleges átfedéseket és rivalizálásokat. A misszionáriusok elhatározták, hogy megpróbálják életben tartani az 1907-es Nagy Ébredés lendületét: életre hívták az Egymillió Lélek Mozgalmat, amellyel azt tűzték ki célul, hogy egymillióval megnöveljék az egyháztagság létszámát. A mozgalom azonban korántsem volt sikeres, és nem is érte el kitűzött célját. Az ébredést követő időszakban végig nagy hangsúlyt kapott az evangelizáció, a

³⁵ Arun Jones, „The Great Revival of 1907 as a Phenomenon in Korean Religions”. *The Journal of World Christianity*, II.1, (2009), 82-110. Köszönetet mondok Arun Jones egykori princetoni diáktársamnak, hogy a tanulmányára felhívta a figyelmemet!

missziói munka, valamint az intézményesült egyház szerkezeti felépítése. Allen Clark missziói történész így ír erről a korszakról: „Izgalmas és fontos évek voltak ezek a koreai egyház fejlődésében... A koreai egyháznak abból származott előnye, hogy a politikai válság közepette egy olyan, minden erőforrást felemésztő kampányban vett részt, amely a legyőzött múlandóság helyett a spirituálist és az örökkelvőt emelte a magasba”.³⁶ Ha ezt egy kicsit átfogalmazzuk, akkor azt is mondhatjuk, hogy a keresztyénség, mint életadó világnézet, társadalmi, gazdasági programmal lépett fel, amelyet szellemi és lelki eszköztáron keresztül tárt a mélyen vallásos koreai nép elé. Az új „vallásra” a koreaiak pedig annak tartalma és mondanivalója miatt nagyon is fogékonyak voltak és ez segítette annak inkulturációját. A keresztyénség Koreában, különösen annak protestáns kálvinista formája óriási hatással volt egy elnyomott nép történelmének fejlődésére. Az amerikai közvetett hatás, más nyugati hatásokkal együtt könnyen kitapintható a mai koreai társadalomban. Azonban Koreában egy olyan önálló keresztyénség jött létre, amely képes volt saját hangot megütni. Ezt egy következő tanulmányban szeretném bemutatni. Itt érdemes annyit elmondani, hogy a nemzeti érzés, a patriotizmus úgy, mint a magyaroknál, nagyon szorosan összekapcsolódott a nemzeti függetlenség gondolatával. A nyugati pragmatikus evangéliumi protestantizmus irányzatai nemcsak az egyházakra, hanem rajtuk keresztül rendkívüli módon hatottak a szekurális, konfucionista és buddhista hatásokat mutató társadalomra is. A koreai protestantizmus rendkívül sikeressé vált a japán invázió után és meghatározó erővé formálódott a 2. világháború után.

³⁶ Allen D. Clark: *A History of the Church in Korea* (Seoul: Christian Literature Society, 1971), 184-185.

Felhasznált irodalom

1. Adams Daniel J., *Korean Theology in Historical Perspective* (Delhi: ISPCCK, 2012)
2. Ai Juhong, „Belief, Ethnicity, and State: Christianity of Koreans in North-eastern China and Their Ethnic and National Identities”. In: Joel A. Carpenter and Kevin R. den Dulk (ed.): *Christianity in Chinese Public Life: Religion, Society, and the Rule of Law* (New York: Palgrave Macmillan, 2014)
3. Bong-Ho Son: „Some Dangers of Rapid Growth”, in *Korean Church Growth Explosion*, szerk. Bong Rin Ro & Marlin Nelson (Szöul: World of Life Press/Tajcsung, Tajvan: Asia Theological Association, 1983)
4. Choi Jai-Keun, *Early Catholicism in Korea* (Szöul: Handl Publishing House, 2005)
5. Chung Byung Yoon, „A Reflection on the Growth and Decline of the Korean Protestant Church”. *International Review of Mission*, 103.2., (2014)
6. Clark Allen D.: *A History of the Church in Korea* (Seoul: Christian Literature Society, 1971)
7. Grayson James Huntley, „A Quarter-Millennium of Christianity in Korea”. In: Robert E. Buswell Jr. and Timothy S. Lee (Szerk): *Christianity in Korea*. 8Honolulu, University of Hawai Press, 2006)
8. Harvey Youngsook Kim: „The Korean Shaman and the Deaconess: Sisters in Different Guises”, in *Religion and Ritual in Korean Society*, szerk. Laurel Kendall & Griffin Dix (Berkeley: Institute of East Asian Studies, University of California, 1987)
9. Hulbert Homer B., *The History of Korea* (London, Routledge, 2014)
10. Jones Arun, „The Great Revival of 1907 as a Phenomenon in Korean Religions”. *The Journal of World Christianity*, II.1, (2009)
11. Kalto Michael C., „Introduction”, *To Become a Sage: The Ten Diagrams on Sage Learning by Yi T'oegye*, ford. és szerk., jegyzetekkel ellátta Michael C. Kalton (New York: Columbia University Press, 1988)
12. Kim Eun Soo: „The Edinburgh Conference and the Korean Church” in *Korean Church, God's Mission, Global Christianity* ed. by Wonsuk Ma and Kyo Seong Ahn (Oxford: Regnum Books International, 2015)
13. Kim In-Soo, „A Brief History of Mission in the Presbyterian Church of Korea”. In: Daniel J. Adams (Szerk): *From East to West: Essays in Honour of Donald G. Bloesch* (Lanham, University Press of America, 1997)
14. Kim Joseph Chang-mun & John Tae-sun Chung, ed. *Catholic Korea: Yesterday and Today* (Szöul: Catholic Korea Publishing Co., 1964)
15. Korean Buddhist Research Institute, szerk.: *Buddhist Thought in Korea* (Szöul: Dongguk University Press, 1993)
16. Moffet Samuel Hugh, „Has Christianity failed in Asia?”. *The Princeton Seminary Bulletin*, 26. 2, (2005)

17. Moffet Samuel Hugh, *The Christians of Korea*, (New York: Friendship Press, 1962)
18. Mok Hanjae Yi & Cho-ui: *Korean Tea Classics*, ford.: Taizé-Anthony, Hong Kyeong-Hee & Steven D. Owyong (Szöul: Seoul Selection, 2010)
19. Mungello David, szerk.: *The Chinese Rites Controversy: Its History and Meaning* (Nettetal: Stoyler Verlag, 1994)
20. Nam-Hyuck Jang: *Shamanism in Korean Christianity* (Szöul és Edison, NJ: Jimoondang, 2004)
21. Oak Sung-deuk, „Presbyterian Mission Methods and Policies in Korea 1876-1910” in *Korean Church, God’s Mission, Global Christianity* ed. by Wonsuk Ma and Kyo Seong Ahn (Oxford: Regnum Books International, 2015)
22. Parson Ellen C., *Fifteen Years in Korean Mission*, (New York, The Willet Press, 1927)
23. Pyong-ChHahm oon: „Shamanism and the Korean World-View”, in *Shamanism: The Spirit World of Korea*, szerk. Yu Chai-Shin & R. Guisso (Berkeley, CA: Asian Humanities Press, 1988)
24. Seth Michael J., *A History of Korea: From Antiquity to the Present*, (Langham: Rowman, 2011)
25. Shearer Roy E., „The Evangelistic Missionary’s Role in Church Growth in Korea”. *The International Review of Mission*, 54.10 (1965)
26. Shenk Wilbert R., „Henry Venn’s legacy”. *Occasional Bulletin of Missionary Research*. 1 (2): (1977)
27. Soon-Hwa Sun: „Women, Religion, and Power: A Comparative Study of Shamans and Women Ministers”. PhD disszertáció, Drew University, 1991
28. Taizé-Anthony & Hong Kyeong-Hee: *The Korean Way of Tea: An Introductory Guide* (Szöul: Seoul Selection, 2007)
29. *The Research Foundation of Korean Church History: Inside the Catholic Church of Korea*, angolra ford. Patrick McMullan (Szöul: Research Foundation of Korean Church History, 2010)

Cs. Molnár János:

Egy ősi nép mai sanyarú sorsa

Egyszer a múlt század nyolcvanas éveiben, Bagdadban, az akkor mintegy 5 millió lakost számláló nagy mohamedán városban, bementem vasárnap este egy éppen nyitva tartott keresztyén templomba. Akkor már néhány hónapja itt éltem, s igen vegyes benyomásaim voltak a mekkai próféta követőiről. Már a pusztá ténynek is, hogy keresztyén templomot találtam, és nem a lépten-nyomon meglévő mecsetek egyikébe botlottam, rendkívül megörültem. Bent pedig még kellemesebb, mondhatnám megható élményben volt részem: éppen ünnepi istentisztelet volt, amit a keresztyének vasárnap a mohamedán világban rendszerint csak este tarthatnak meg, mert ott az ünnepnap a péntek, így a vasárnap munkanapnak számít. A kellemes és megható meglepetés az volt, hogy itt a templomban az emberek egészen másak voltak, mint azok, akik az utcát megtöltötték. Nem tudom miért, de akkor nékem úgy tűnt, mintha az istentisztelet mindegyik látogatója arcára rá lett volna írva, hogy ő Krisztus követője! Talán még sosem voltam olyan boldog amiatt, hogy én is keresztyén vagyok.

A liturgia szövegét és az emberek sugdolódzó beszédét egyáltalán nem értettem, mert egy nagyon különös, számomra érthetetlen nyelvet beszéltek. Később, amikor már kijöttünk a templomból, arabul szóba elegyedtem velük, s megtudtam, hogy ők az ősi arám nyelv egyik új, az asszírnak nevezett nyelvjárását beszélő nesztóriánus keresztyének. Tehát annak a nyelvnek keleti és újkori dialektusát beszélnek, amit Krisztus Urunk is beszélt. Nagyon kedvesek voltak, készségesen, szeretettel beszélgettek, s engem, a jövőényt előzőeken vendégszeretettel fogadtak. Bevallom, addig igen keveset tudtam róluk. Jószerivel csak annyit, hogy valamikor a negyedik században volt egy Nesztor, vagy Nesztoriosz nevű teológus, aki tagadta, hogy Mária, Krisztus Urunk anyja istenszülő lett volna. Szerinte Mária csak embert szülhetett. Múlóan talán még arra is emlékeztem, hogy